

Alicja Korzeniecka-Bondar

Uniwersytet w Białymstoku

E-MAIL: alibon@uwb.edu.pl

Irytacja

Finalizowaliśmy pracę nad numerem „Parezji” poświęconym kategorii irytacji, gdy w Polsce jej poziom u znacznej liczby obywateli wydaje się bardzo wysoki. Źródłem doznawania tej emocji dla wielu grup społecznych są decyzje polityczne. Kobiety w czarnym proteście¹ sprzeciwiają się wobec zaostżenia przepisów aborcyjnych, w odpowiedzi na ich działania proliferki organizują „Biały dzień – tak dla życia”. Przeciw reformom edukacji zapowiedzianym przez minister edukacji narodowej, Annę Zalewską, protestują: Zarząd Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego², Związek Nauczycielstwa Polskiego³, Koalicja „NIE dla chaosu w szkole”⁴, Ogólnopolskie Stowarzyszenie Kadry Kierowniczej Oświaty, przedstawiciele różnych środowisk uniwersyteckich⁵ i wiele innych gremiów, których nie sposób wymienić.

Irytacja społeczeństwa przejawia się strajkami, protestami, licznymi debatami, listami adresowanymi do różnych organów decyzyjnych, akcjami na portalach społecznościowych itd. Irytować mogą zachowania, decyzje, cechy charakteru, sytuacje, w których się znajdujemy, pytania... Psycholog Danuta

¹ „Czarny poniedziałek”: Skąd ta akcja i na czym polega? Pozyskano z: <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1677904,1,czarny-poniedzialek-skad-ta-akcja-i-na-czym-polega.read>, [data dostępu: 2016.10.03].

² Oświadczenie Zarządu Głównego PTP w sprawie planowanych przez MEN zmian w systemie oświaty. Pozyskano z: <http://www.ptp-pl.org/index.php?mact=News,cntnto1,detail,o&cntnto1articleid=123&cntnto1origid=15&cntnto1returnid=19>, [data dostępu: 2016.10.06].

³ Nauczyciele przeciwko niedobrej zmianie w edukacji. Pozyskano z: <https://pl-pl.facebook.com/events/1148273938613962/>, [data dostępu: 2016.10.03].

⁴ Koalicja „NIE dla chaosu w szkole”. Pozyskano z: https://www.facebook.com/NIEDla-chaosuwszkole/?ref=page_internal, [data dostępu: 2016.10.03].

⁵ Stanowisko w sprawie zapowiadanej reformy edukacji polonistycznej. (2016). *Polonistyka. Innowacje*, [online] nr 4. Pozyskano z: <http://pressto.amu.edu.pl/index.php/pi>, [data dostępu: 2016.10.06].

Golec mówi, w kontekście relacji międzypokoleniowej, że jest to „przyhamowany gniew, coś pełzającego. (...) Można tę emocję porównać do chodzenia z kamykiem w butcie. Drażniące” (Sroczyński i Golec, 2015). Co robić, gdy ją odczuwamy? Psychoterapeuta Paweł Malinowski radzi – im „bardziej udaje nam się nazwać rzeczy po imieniu, rozeznąć się, co się z nami dzieje, tym lepiej dla nas, bo możemy zdobywać wpływ na rzeczywistość” (Jucewicz i Malinowski, 2012).

Autorzy piszący do tego numeru podjęli próbę rozeznania się, co się z nimi/wokół nich dzieje, pisząc teksty o/przy użyciu kategorii irytacji. Okazało się, że nie jest to łatwe zadanie. Znacznie łatwiej spuścić powietrze z tego „balonu emocji” w życiu codziennym, mówiąc o niej językiem potocznym, niż wykorzystywać ją (jako przedmiot analizy lub jej narzędzie) w publikacjach naukowych. Piszącym teksty udało się pokonać te trudności.

Wprowadzające studium O IRYTACJI BEZ IRYTACJI napisała Katarzyna Szorc. Autorka traktuje irytację jako emocję o wyjątkowym znaczeniu społecznym, stąd w swoich rozważaniach bazuje na dorobku nauk społecznych (psychologicznych, socjologicznych). W tekście dokonuje jej charakterystyki sytuując na tle najczęściej przedstawianych w literaturze przedmiotu klasyfikacji, modeli. Przedstawia także funkcje, jakie pełni, oraz wskazuje możliwe powody jej odczuwania.

Łukasz Stankiewicz w dwóch tekstach POLSKA DEBATA PUBLICZNA I ODCZAROWANIE AKADEMII – O ZMIANACH W SPOŁECZNEJ PERCEPCJI UNIwersYTETU W OSTATNICH TRZECH DEKADACH prezentuje wnioski płynące z badań własnych, dotyczących obecności krytycznych wobec akademii dyskursów w mediach masowych oraz dokonuje próby ich interpretacji za pomocą instytucjonalnej teorii organizacji. Twierdzi, że „obecna sytuacja uniwersytetu jest uznawana za przejaw kryzysu legitymizacji, towarzyszącego blisko ze sobą powiązanym zmianom w zakresie demografii, struktury finansowania, stosunków pomiędzy akademią i państwem i wewnętrznych stosunków pomiędzy aktorami operującymi w sektorze. Sumarycznym efektem tych zmian jest przejście uniwersytetu z obszaru organizacji opartych na autorytecie, do obszaru organizacji technicznych – operujących w oparciu o racjonalną kalkulację dotyczącą przydatności ich produktów i usług”.

O uniwersytecie, ale tym razem niejako od środka, z perspektywy pracownika, pisze Radosław Nawrocki w opracowaniu ZACZAROWANY UMYŚŁ W ODCZAROWANEJ RZECZYWISTOŚCI. RZECZ O IRYTACJI MŁODEGO PEDAGOGA. Autor stawia tezę, że

młodzi polscy pracownicy naukowcy w zakresie pedagogiki są „ukąszeni” ideą uniwersytetu, która z jednej strony wyzbyta jest szlacheckiego, elitarnego charakteru, z drugiej zaś strony niesie szansę uprawiania nauki w sposób wolny, swobodny, dojrzały, niezależny od uwarunkowań hamujących wyobraźnię naukową.

Wskazuje, że niemożność budowania tożsamości badawczej, rozumianej jako autentyczna praca naukowa, „zanurzona w głębokiej, rzetelnej pracy hermeneutycznej, pełnej zacięcia krytycznego”, stanowi podstawowe, najbardziej ogólne źródło irytacji ogarniającej środowisko młodych pedagogów. Jest ona efektem „bezradności, niemocy, frustracji wynikających ze statusu młodych pedagogów, charakteryzującego się niepewnością zatrudnienia, koniecznością zestrzajania różnych pól i obowiązków związanych z pracą na uczelni, feudalnym charakterem relacji panujących w strukturach uczelnianych i wielu innymi warunkami będącymi przeszkodą do osiągnięcia komfortu pracy naukowej”.

W artykule pt. ANTHROPOS 2.0 – OD PEDAGOGIKI RZECZY DO URZECZOWIONEGO CZŁOWIEKA? Markus Lipowicz przedstawia założenia oraz dokonuje krytyki pedagogicznych implikacji transhumanizmu. Stawia hipotezę, iż w odniesieniu do głównych postulatów tego, coraz bardziej popularnego, zarówno w kulturze popularnej, jak i w środowisku akademickim, ruchu techno-progresywnego uzasadniona jest mowa o próbie urzeczowienia człowieka. W tekście czytelnik znajdzie omówienie kluczowej dla transhumanizmu koncepcji „ulepszania człowieka” oraz pojęcia ludzkiej doskonałości, co umożliwi Autorowi odniesienie tych idei do podstawowych dla pedagogiki humanistycznej obrazów człowieka jako *homo absconditus* i *homo educandus*.

Podczas rozmowy Tomasz Sosnowski oraz profesor Tadeusz Pilch dokonali analizy pedagogicznych irytacji. Poszukiwali znaczeń i kontekstów tej kategorii, by następnie ukazać dwa aspekty tego stanu: pozytywny i negatywny. Rozmówcy, na podstawie analizy wielu problemów społecznych (o skali makro i mikro), wskazują na potrzebę zaangażowania pedagogów w badania i przeciwdziałanie zjawiskom irytującym. Tadeusz Pilch formułuje przesłanie:

[W] powołanie nauczyciela, w szczególności nauczyciela akademickiego, wpisana jest melioracja świata, jego udoskonalanie – tak, jak to nazywał Aleksander Kamiński. Dobrym paliwem do tego procesu jest właśnie irytacja na zastaną, na obserwowaną rzeczywistość. (...) Ona nigdy nie jest albo dobra, albo zła, ona jest raz taka, raz inna (...). Zależy od tego, czemu służy, co powoduje, co za sobą pociąga, jakie przynosi skutki, jakie pełni funkcje.

Analizy te uszczegóławia Marta Walewska pisząca o nauczycielach. Na pytanie: CO IRYTUJE TWÓRCZYCH NAUCZYCIELI? odpowiada na podstawie analizy wyników własnych badań realizowanych wśród nauczycieli wykazujących twórcze orientacje życiowe. Badaczka stwierdza, że wywołuje ją szereg aspektów szkolnej rzeczywistości: poziom kursów organizowanych w ramach doskonalenia zawodowego, formy przeprowadzania i oceniania sprawdzianów oraz konkursów, biurokracja, przepisy prawa oświatowego, nadmierne oczekiwania rodziców wobec dzieci, jak też wyposażenie szkół.

O doznaniach innej grupy kobiet pisze Marta Dziarnowska w raporcie z badań pt. KOŚCIÓŁ, POLITYKA, WARUNKI ŻYCIA – ŹRÓDŁA IRYTACJI HOMOSEKSUALNYCH KOBIET. Uczestniczące w badaniach kobiety irytują się, mówiąc o warunkach życia w Polsce, polityce prowadzonej przez państwo oraz ich wierze i religijności (w dwóch aspektach: angażowania się Kościoła w życie polityczne i społeczne oraz postawy tej instytucji wobec osób nieheteronormatywnych). Autorka przyjęła komparatywno-deskryptywny nurt badań, co wymagało odniesienia zgromadzonego w badaniach materiału do danych reprezentujących populację Polski. Porównanie to ukazało, że opinia homoseksualnych kobiet, w odniesieniu do trzech pierwszych kwestii, jest zbieżna z opinią pozostałych mieszkańców naszego kraju.

Maciej Jabłoński w artykule ZAPOMNIANA RZECZYWISTOŚĆ. RZECZ O (NIE)ŚWIADOMEJ INKLUZJI SPOŁECZNEJ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH dokonuje, na podstawie autoetnografii, próby swoistej rehabilitacji Państwowych Gospodarstw Rolnych jako miejsc (nie)świadomej inkluzji społecznej. Autor stwierdza, że Państwowe Gospodarstwo Rolne, traktowane jako wspólnota, nie potrzebowało specjalnego programu czy rozporządzenia, by człowiek niepełnosprawny czuł się szanowanym, pełnoprawnym członkiem społeczności. W tekście PGR został przeciwstawiony współczesnym ideom normalizacji czy deinstytucjonalizacji.

Oskar Szwabowski w eseju pt. JAK TRAFIŁEM NA TERAPIĘ. Z ŻYCIA W OBOZIE Z KOŚCI SŁONIOWEJ NA BAZIE BADAŃ AUTOETNOGRAFICZNYCH przedstawia kilka obrazów z życia akademickiego, które rozkładają wspólnotę i są irytacyjnodajne. Stara się ukazać atmosferę, która uniemożliwia rozwój myśli krytycznej i społecznie zaangażowanej postawy. Jednocześnie, poprzez odniesienie do koncepcji obozu zawartej w dziełach Agambena oraz stanu wyjątkowego i suwerena z pisma Schmitta, wprowadza metaforę „obozu z kości słoniowej” jako specyficznej formy upodmiotowienia pracowników oraz realnych form władzy, które skrywają się, czy to pod formalną demokracją akademicką, czy postulatami wspólnoty, czy „koleżeńskich układów”. Podkre-

ślanie destrukcyjnych tendencji w akademii wyrasta z troski Autora o niespełnioną obietnicę przyjaźni, jak i z opowiedzenia się za krytyczną, zaangażowaną funkcją nauki i uniwersytetu.

Remedium na poruszaną w tomie irytację może być życie wypełnione pasją. Katarzyna Marszałek, dokonując recenzji autobiograficznej książki Bogusława Śliwerskiego *HARCERSTWO ŹRÓDŁEM PEDAGOGICZNEJ PASJI* (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2016), ukazuje, jak tytułowa działalność ukształtowała wiele płaszczyzn życia wybitnego naukowca, stając się fundamentem jego pedagogicznego zaangażowania. Recenzująca poleca książkę dla wszystkich, którzy „chcą zrozumieć, jak aktywne uczestniczenie i głębokie przeżywanie społecznej aktywności wzbogaca, dopełnia życie zawodowe, rodzinne, twórczość naukową Profesora, ale również tych, którzy chcą spotkać człowieka wielowymiarowego”.

Wspomnienie spotkania z Osobą ważną dla członków Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, jaką była Profesor Elżbieta Tarkowska, przywołuje Justyna Miko-Giedyk. Rozpoczyna od ukazania genezy podjęcia przez znakomitą socjolog współpracy ze środowiskiem Letnich Szkół Młodych Pedagogów, by dalej przedstawić płaszczyzny współpracy Profesor Tarkowskiej z uczestnikami Szkół oraz Jej zaangażowanie w rozwój młodej kadry akademickiej. Opracowanie zawiera także liczne fraszki, limeryki i inne utwory literackie napisane przez Profesor Elżbietę Tarkowską podczas Letnich Szkół (co jest jedną z tradycji Szkół) oraz te mówiące o niej.

Numer zamyka sprawozdanie z jubileuszowej XXX Letniej Szkoły Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, której tematem były „Pułapki badań nad edukacją”, przygotowane przez Iwonę Tomas. Gospodarzem tegorocznego wrześniowego spotkania był Uniwersytet Śląski, Wydział Pedagogiki i Psychologii, a kierownikiem naukowym z ramienia Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN – prof. dr hab. Maria Dudzikowa. Celem spotkania Młodych Pedagogów była wymiana poglądów oraz doświadczeń, dotyczących metodologicznych niejasności i zawiłości prowadzenia badań edukacyjnych.

Rozpoczęłam wprowadzenie do tomu przywołując przykłady działań osób zirytowanych. A gdyby tak skorzystać z propozycji Piotra Śliwińskiego i „przeciwwagi dla aroganckiego bełkotu władzy” (Śliwiński, 2016) oraz innych irytujących zdarzeń szukać w wierszach...

BIBLIOGRAFIA

- Malinowski, P. (2012). Irytacja, złość, agresja. Co zrobić, gdy nas wkurzają? Rozm. przepr. A. Jacewicz. Pozyskano z: <http://www.wysokieobcasy.pl>, [data dostępu: 2016.09.30].
- Golec, D. (2015). Nikt mnie nie irytuje tak jak matka. Dorośli rozliczają rodziców. Rozm. przepr. G. Sroczyński. *Gazeta Wyborcza*, nr 117, dod. *Duży Format*, nr 20. Pozyskano z: http://wyborcza.pl/1,135424,17948998,Niech_sie_matka_odczepi_.html, [data dostępu: 2016.09.30].
- Pietrek, K. (2010). Manifest. W: K. Pietrek, *Język korzyści*. Poznań: Wydawnictwo Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury. Pozyskano z: <http://niedoczytania.pl/przedsmak-kira-pietrek-jezyk-korzysci-wbpicak-polowa-listopada/>, [data dostępu: 2016.09.30].
- Śliwiński, P. (2016). Delikatna irytacja polityczno-poetycka. *Tygodnik Powszechny*, nr 44.